

AGANO JIPIYA I

Agano Jipya I: Muhtasari

Maelezo mafupi —

DARASA #1:

- I. Utangullizi ya mafunzo.
- II. Mafuatano ya Agano jipya.
- III. Kati ya maagano.
- IV. Historia ki Dunia ni kidini.

DARASA #2:

- V. Injili.
  - A. Injili ninne.

DARASA #3:

- V. Injili. (Ind'lea.)
  - B. Mipango ya Injili nne
- VI. Maisha ya Yesu.
  - A. Kufafanua Yesu.
  - B. Umungu wa Yesu.
  - C. Mafuatano ya Yesu

DARASA #4:

- VI. Maisha ya Yesu. (Ind'lea.)
  - D. Mitume wa Yesu.
  - E. Miujiza za Yesu.

DARASA #5:

- VI. Maisha ya Yesu. (Ind'lea.)
  - F. Kusulubiswa.
  - Mutihani.

AGANO JIPYA I

Malezo mafupi —

Agano Jipya I: Mtihani

Swali 20 enayo wezekana kuulizwa

- 1) Chagua Injili miwili. Toa ufafanuzi ya fumbo yao na owonyeshe jinsi zinazo tafautishwa. (Tumia vilembwa kama ilia ndikiwa nani alie andika, hoja ama lengo, neno kifunguo, na tabia zinazo tofautishwa.) (uk. 323,324).
- 2) Tumia Injili kukinga uenzi wa Yesu. (kwa Injili kama mbili na hoja kama saba) (uk. 329,330).
- 3) Toa ufafanuzi mufupi ya uyadi wa zaidi mara nne. Iwepo jinsi wanajitofautisha kwa kila moja wao (uk. 321,322).

Swali 10 enayo wezekana kuulizwa

- 1) Eleza kitu kimoja elio tayarisha kuzaliwa kwa Yesu (uk. 319).
- 2) Toa mafuatano ya moja wapo Injili (uk. 325-327).
- 3) Tupe hoja tano kwaupana ya maisha ya Yesu jinsi enao patikna kwa mk (Iwemomandiko nyingi kwa upana (uk. 331).
- 4) Toa ufafanuzi ya moja wapo watume wa Yesu jinsi alivyo tangu mwanzo. Pia na mandiko) (uk. 333-337).
- 5) Toa ufafanuzi ya moja wapo mywejiza za Yesu (Toa mandiko yanayo faa) (uk. 338,339).
- 6) Kati ya 10:00 na 11:00 usiku, kwa siku ya usulubisho Yesu ali tukanwa naku udhiwa na (Tupe watu mara nene, hata bila mandiko) (uk. 341).

AGANO JIPYA I

I. Utangulizi ya Masomo.

Maelezo mafupi —

Agano Jipya (A.J) mafuatano ya masomo:

Kama kwa masomo ya Agano ya kale, hatuta soma agano jipya kwa mafupi matatu. Lengo letu ni kutazama kwa ufupi iliomo ndani, kuzipanga, kuzifunza hoja makuu, na vitu vichache.

Kisha hi masomo matatu tuweze kujuwa iliomo kwa juu, pia kwa undani kwa vitu vichache.

Lengo letu ni ku endeleza kujifunza Agano jipya kwa kupa misingi ya hayo vitabu 27 kwa vyote na pia moja kwa moja.

Mafunzo tatu za Agano Jipya:

Agano Jipya I: Injili na Yesu Kristo. Hapa kuna matayo, Mark, Luka na Yokana.

Agano Jipya II: Hapa kuna kuzaliwa kwa kanisa: Matendo, Waruma, 1 & II Warume, Wagalatia na 1&II Wathessolonika.

Agano Jipya III: Maendeleo ya kanisa. Ni mandishi za gerezani, mandishi kichungaji na zingine pana na waehiburna.

Masomo zime endelezwa kama mafuatano usipo maliza vyote iliomo kwa masomo ya koa, basi anza cha pili mali uli acha cha kwanza ndipo. Cha pili. Hivyo hivyo masomo ya tatu. Kwa hivyo masomo ya tatu ina vitu vichache kama vilivyo baki kwa ilio somwa nyuma .

AGANO JIPYA I

Malezomafupi —

A. Agano Jipya.

1. Sisi watumishi wa Agano jipya (2 Wak 3:6) pia agano ilio bora (Waeb 7:22) na maagano bora (Waeb 8:6).
2. Agano jipya ni timizo ya magano zote kati ya mwanadamu na Mungu. Agano zote zili ongoza naku tazamia li agano.

B. Eliomo kwa hi masomo

1. Tuta anza kwa kujifunza masomo kimusingi fulani.
  - a. Tarehe za Agano jipya.
  - b. Zilizo tendeka kati ya Agano kale na kipya.
  - c. Vyakutazama kihistoria (kiulimwengu na kidini).
2. Injili.
3. Maisha ya Yesu.

II. Tarehe za Agano jipya.

A. Vitabu vya Agano jipya na wakati vilivyo andikwa (zili andikwa kwa orodha ya masomo ya Agano jipya).

INJILI	KUZALIWA KWA KANISA	MAENDELEO KWA KANISA
Matt (Ziliandikwa kwati Mark ya 50-70 Luka kisha Yesu)	1 ne 2 Wathess - 50 Wag - 53 War - 55 1Wak - 56 2 Wak - 57. Mtd - 62	MANDISHI ZA GEREZA Waef - 62 Wakl - 62 Waf - 62 Fil- 62 ZILIZO BAKI 1 Pet - 64 2 Pet - 66 1,2,3 Yokaana - 90 Jude - 90 Uf - 95 Ykb - 45 ama 62
Yk - 80		KICHUNGAJI 1 Tim - 62 Tit - 62 2 Tim - 66

AGANO JIPIYA I

B. Tarehe za Vitu.

Maelezo mafupi —

Lengo la Mazungumzo

Tumia nyororo efatayo za tarehe kupata kufahamu pana za vitu vyote.

1. Kuzaliwa kwa Yesu (Mt 2:1)--3 ama 4 B.C.
2. Mwanzo ya huduma ya Yesu (Lk: 3:23)--27 A.D.
3. Kifu cha Yesu na siku ya Pentekote (Mk 15:37 na Mtd 2:1) --30 A.D.
4. Wokovu ya Paulo (Mtd 9:1-19)--32 A.D.
5. Paulo anatembelea Yeruzalem ya kwanza (Mtd 9:26-30)--34 A.D.
6. Kifu cha Yakobo (Mtd 12:2)--43 A.D.
7. Paulo anatembelea Yeruzalem tena (Mtd 11:30)--47 A.D.
8. Missieni ya Paul (Mtd 13:4-14:28)--47, 48 A.D.
9. Paulo anatembelea Yeruzalem cha tatu (Mtd 15)--48 A.D.
10. Wakati ya Paulo korintho mara ya pili kwa missieni (Mtd 18:1, 18)--50-51 A.D.
11. Wakati ya Paulo waefeso kwa missieni ya tatu (Mtd 19) --52-55 A.D.
12. Wakati ya Paulo gerezani Yerusalemi (Mtd 21:17-23:31)--57 A.D.
13. Miaka zake miwili kwa Warumi (Mtd 28:30)--60-62 A.D.
14. Kuangamizwa kwa Yeruzalemu--70 A.D.

AGANO JIPYA I

Malezomafupi —

III. Kati ya Agano.

A. Tarehe za kati za magano.

Lengo La Mazungumzo

Efatayo ni nyororo za tarehe tofauti kihistoria elio tofautisha mandishi za vitabu za mwisho

(Malachi--430 kabla Yesu.) na kazaliwa kwa Yesu (4 kisha Yesu.).

Ruhusu swali na mawazo kuusu hao vitu kihistoria.

1. 450-330 Kabla Yesu.: Wakati ya wa pasia.
  - a. Kwa wakati hu wapasia wali tawala Yuda. Wali ruhusu wayahudi kumwabudu Mungu wao.
  - b. Makohani maku wali tawala serikali wakati huu.
2. 330-166 Kabla Yesu.: Wakati kiheleni.
  - a. Alexander mku ali tawala Dunia elio julikana kwa wakati huo. Ali taka kueneleza utamaduni ki giriki kwa ulimwengu ya wakati huo.
  - b. Alexander aliwapa uhuru za kutosha huo wakati. walruhusiwa kumuabudu Mungu wao naku fuata sheria zake.
  - c. Utawala kigiriki elileta utafisiri ya Agano ya kale kwa giriki (the Septuagint).
  - d. Kwa wakati hu, utawala ya Wamisiri na Wasiria elianza kufinya wayahudi. Kwa mwisho ya hio muda, Antiochus Epiphanes akaasi Hekalu aka zuia uyahudi kidini.

AGANO JIPYA I

Maelezo mafupi —

3. 166-63 B.C.: Kabla Yesu: Wakati ya wahasomomani
  - a. Kisha wakati wa kufinywa sana, wayahudi wakakate utawala ya wasiria.
  - b. Kwa utawala ya Maccabeas na John Hyrcanus, wayahudi walifurahiya uhuru ya taifa kipekee kwa miaka 100 .
4. 63 Kabla Yesu.: mwanzo ya ufalme kirumi.
  - a. Mku wa Warumi, Pompey, aliteka nyara Yerusalemu kwa 63 B.C. Palestina kote elitawaliwa na Warumi.
  - b. Wakati wa kuzaliwa kwa Yesu, Herodi mku alikua akitawala wa Palestino. Kwa 19 Kisha Yesu, alianza kujenga Hekalu.

B. Vitu elio tayarisha kuzaliwa kwa Yesu.

1. Kuteka ulimwengu kote na Alexernder mkuu alifanya kigiriki kua lugha moja tuu ulimwengune kote. Umoja wa lugha na utamaduni eli uepepisha Injili.
2. Ufalme ya warumi elijenga Serikali ulimwengu kote. Amani ekaja ulimwengu kote. Warumi waka jenga utaratibu ya sheria na njia kuharakisha vitu vyote. Pia ekasaidi uhubiri ya Injili.
3. Mafuatano yaku dhulumu ya wayahudi ekawa gawanya ulimwenguni kote, wakitangaza umoja wa Mungu, tumaini ya Massiah, na ukweli ya mandiko. Pia ekasaidia uhubiri ya Injili.

AGANO JIPIYA I

Malezomafupi —

IV. Historia ki Dunia na kidini.

A. Kidunia.

1. Nyumba ya Herod.

- a. Herod mkuu alitawala Yudea kutoka 37-4 Kabla Yesu. Ndio alikuwa mfalme wakati Yesu anazaliwa.
- b. Orodha efatayo huwonyesha uzazi mbali mbali ya wana wa Herodi wanapo tajiwa kwa Bibilia.
  - 1) Herodi Antipas (Lk 3:1; Mt 14:1-12; Mk 6:14-29; Lk 23:7-12).
  - 2) Archelaus (Mt 2:19-23).
  - 3) Herodi Filip II (Lk 3:1).
  - 4) Herodi Agrippa I (Mtd 12:1-24).
  - 5) Herodi Agrippa II (Mtd 25:13-26:32).

2. Wafalme ya Warumi.

- a. Augustus Caesar (27 Kabla Yesu.-14 Kisha Yesu.).
- b. Tiberius Caesar (14-37 Kisha Yesu.).
- c. Caligula (37-41 Kisha Yesu.).
- d. Claudius (41-54 Kisha Yesu.).
- e. Nero (54-68 K.Y.).
- f. Galba, Otho, Vitellius (68, 69 K.Y.).
- g. Vespasian (69-79 K.Y.).
- h. Titus (79-81 K.Y.).
- i. Domitian (81-96 Kisha Yesu.).

AGANO JIPYA I

B. Historia Kidiini.

Maelezo mafupi —

Mawazo ya Mwandishi:

Kama uchungu ya wagiriki kuafinya wayahudi madhehebu nyingi zika anza kati ya wayahudi. Hi kukatokea mafarisayo, Sadukao, Masseni Waherodi, Wazetotina Wandisi.

1. Mafarisayo.

- a. Neno lina manisha 'walio tengwa'.
- b. Elianza kama miaka 150 Kabla Yesu, kama matamaduni ya wa giriki elianza kuasi.
- c. Mwanzoni hi dhehebu elianzishwa kuendelehwa utakatifu na kutengwa kutoka kwa ulimwengu. Kwa ubaya ekageuka ekaanza kulenga kawaida ya sheria.

2. Wasadukayo.

- a. Elianzwa kwa wayudaya wa juu na makohani wa juu.
- b. Wali kuwa na umoja na watawala wa ulimwengu na kula pamoja na uzuri na utajiri ya ulimwengu.
- c. Wali usika na utawala ya hekalu na utaratibu ya sheria kidini.
- d. Wali zuia mafarisayo na utimizi ya sheria, Hawa kuamini ufufuko, wamalaika ama roho.
- e. Madhehebu yiyo elikoma kwa uangamizo ya hekalu 70 Kisha Yesu.

AGANO JIPYA I

Malezo mafupi —

3. Maseni.

- a. Wasadukao wakagawana kutoka kwa wenzao kwa msingi ya kijama. Wafarisao wakagawa nyika kwa msingi ya dini. Masemi wake gawana kwa musingi ya ki Geographia (walitoka kwa jama kimwili kabisa).
- b. Wakaishi kwa monachi milimani na maporomoka. Kwa mfano mandishi nyingine zakale zilipatikana kwa poromoka za Gumran mali dhehebu ya masemi wali ishi).
- c. Waliishi maisha magumu. Walishi maisha kawaida yenye kujitawala sana.
- d. Hawaku abudu Hekalunikua walifikiria kwamba ni hao tuu ndio wakweli wa Israeli.

4. Wengine.

- a. Waherodi - Walie kua kwa utawala waki simama na Serikali ya Herodi.
- b. Waziloti - jinsi wafarisayo wali kua kinyuma ya masadikayo ndipo hata maziloti walikua kinyume ya waherodi. Walichukia watawala wa Roma kazi yao ya bidi ndio elileta kuangamia kwa Yerusalemu kwa 70 kisha Yesu.
- c. Wandishi - Walikua wana dini "kisheria" walio fuata mandiko.

V. Injili.

A. Vitabu nne za Injili.

Matayo, Mark na Luka hufanana sana mpaka zina itwa "Injili enazo fanana" Yokana ina ntofauti bali kuna ufano nyingi.

AGANO JIPYA I

Lengo la Mazungumzo

Maelezo mafupi

Basi kwanini tuna hizo Injili nne? Kujiribu hio swali soma hi picha.

Kitabu	Alie Wandikiwa?	Mwandishi	Hoja lengo	Ebigambo ebikulu
Matayo	Wayudaya: 1. Zaidi ya maneno 100 kutoka Agano ya Kale. 2. Mwanzo wa Yesu ni kutoka kwa Abrahamu 3. Haielezi matamaduni ya wayahudi 4. Zinatumia neno kiyahudi-e.g ufalme yabinguni badala ya ufalme ya Mungu 5. Yesu ni kama mwana wa Daudi 6. Utamaduni enasema matayo elandikiwa wali zaliwa wa wayahudi.	Matayo: Mutowa ushuru ya warumi. Alijua kuandika elimu saidia kuandika Injili (Levi)	Yesu wanazareth ndio alikuwa mfalme tena mesia. Kitabu elian dikwa kua na vitabu tano za sheria. (sehemu 5) mafundisho kulingana nalizo sehemu.	Timiza ufalme (50 mara: ufalme wa Mungu. Mufal me "Iliozungu mzwana: mnabi:
Mark.	Wasio wayahudi waroma 1. Kuna vichache kutoka Agano ya kale 2. Enajaribu kueleza neno ki udaya na utamaduni.	Yohana Mark: Jamii wa Barnabas alie tembea naye na Paulo: Mwenzi wa Petero.	Enatazamia kazi ya Yesu; kuna miujiza 19 kwa milango 16	Haraka
Luka	Theophilus/wasio wa yahudi 1. Anaeleza utamaduni kiuyahudi 2. Ena tumia majina kigiriki-badala ya ki udaya 3. Ena ananza na Adamu na majaribu ya Yesu enalinganisha Mz 3:6 (kwa wote).	Luka: Daktari alie andika matendo. Rafiki na mwenziwe Paulo Hapa anasema sisi kwa matendo	Mipango za maisha za Yesu 1:1-4 lengo yatabia na lengo ya Yesu kama mwokozi	Masikini: Mali na uhuruma
Yokana	Wasio wayahudi wa giriki: 1. Enatazamia mafundisho za uongo elianzwa na magiriki 2. Zaidi kiroho kiphilosophia kitheologia elio tengenezia wagiriki	Yokaana: Mutume mpendwa pia aliandika 1,2, 3 Yokana na ufunuo	Mkazo kwa hoja ya Imani na uzima ya milele kuonyesha jinsi Yesu nido mwana wa Mungu kuacho uongo.	Faithi uzima ya milele

AGANO JIPIYA I

Malezo mafupi —

Kitabu	Utofauti	Mandiko Maku	Jina la Yesu	Kazi ya Yesu	Usowa Yesu	Utumizi zaidi
Matayo	1. Hotuba mlimani (5-7) 2. Kutumwa mku (28:18-20) 3. mfano za 13(magugu, cha dhamani elifichwa lulu, nedi). 4. Mazungumzo ki ufunuo (24-25). 5. Misingi za ufalme (18-20) 6. Mkazo kwa Yesu kama mfalme	21:5	MWANA WA DAUDI	Mfalme: offisi ya mfalme	Mpologoma	Mwalimu
Mark	1. Ndio Injili fupi zaidi 2. Enazungumza moja kwa moja 3. Ena urodha ya miujiza ya Yesu bila kuzipanuwa 4. Neno haraka "ni mara 17 na enazi saidia kua fupi	10:45	MWANA WA MUNGU	Mtumishi Offisi ya Kohani	Ox Ngombe kuume (ndume)	Evinjilist Mutume
Luka	1. Enaonyesha rehema na huruma za Mungu 2. Mkazo kwa maombi na pesa 3. Wanawake ni walimu 4. Mkazo kwa kuzaliwa kwa roho. 5. Ndio ena mpamaisha ya Yesu zaidi.	19:10	MWANA WA MTU	Mwokozi offisi ya Kohani na Nabi	Mtu	Mchungaji Nabi
Yokana	1. Utumizi ya neno raisi 2. Tena ndio nzuri zaidi 3. Mkazo kwa utu wa Yesu (ufunuwokamili) 4. Mkazo kwa roho mtakatifu 5. lmo "mimi" kama neno ya Yesu 6. Mkazo Kwenye enzi wa Yesu. 7. 1/2 ya vitabu lmo maisha ya Yesu ya mwisho 8. Mkazo kwa Mungu Baba	20:31	NENOLA MUNGU	Milele mwana "neno" afisi ya Nabi	Roho	Nabi

AGANO JIPYA I

Mawazo ya Mwandishi:

Kwa elezo zaidi kwa mafisi na uso ya Yesu, ona MOTMOT kwa Christian Leadership (mawazo ya uso ya Yesu emesimama kwa Ez 1:10 na Uf 4:7).

Pia mawazi elio pita ya "utumizi zaidi" kulinganisha kita dhehebu ya utumishi na zilizo patikana kwa Waef 4:11. ni mawaidha tuu.

Kuna Injili mara nne kuwa zote hutazamia uso tofauti ya Yesu. Hi picha eta tusaia uso na vingine zilizo patikana kwa Yesu.

Maelezo mafupi

B. Mpango ya hayo Injili nne.

Lengo ya mazungumzo

Jifunze mipango efatayo na ufuate kila Injili kulingana na pointi ya hayo mpango kupata msimamo ya kila kitabu.

1. Matthew (mipango ya mafundisho).
  - a. Hotuba milimani (milango 5-7).
  - b. Mission (milango 10).
  - c. ufalme wa binguni (chapter 13).
  - d. Ukagulizi na ushirika kanisani (chapter 18).
  - e. Mandishi kifunuo (chapters 24-25).

AGANO JIPYA I

Malezomafupi —

2. Mark (mupango ki geographia).
  - a. Utayarisho kwa uduma kwa mto Yorudani (Mk 1:1-13).
  - b. Uduma Galilaya (Mk 1:14-6:30).
  - c. Kutoka Galilaya (Mlango 6-9).
  - d. Uduma Perea na Yudea (mlango 10).
  - e. Yerusalem (mlango 11-13).
  - f. Golgotha: kifu na ufufuo (mlango 14-16).
3. Luka (mipango ya vitendo maishani pa mwokozi).
  - a. Utangulizi (Lk 1:1-14).
  - b. Matangazo ya mwokozi (1, 2).
  - c. Mwokozi ana onekana (Lk 3-4:15).
  - d. Huduma ya mwokozi (Lk 4:16-9:50).
  - e. Njia kwa msalaba ya mwokozi (Lk 9:51-18:30).
  - f. Mateso ya mwokozi (Lk 18:31-23:49).
  - g. Ufufuko ya mwokozi (24).
4. Yokana (uzazi kipango kutumi mimi maneno ya Yesu).
  - a. Messiah (Yk 4:26).
  - b. Mikate ya uzima (Yk 6:35).
  - c. Kutoka juu (Yk 8:23).
  - d. Wamilele (Yk 8:58).
  - e. Nuru ya ulimwengu (Yk 9:5).

AGANO JIPYA I

- f. Mulango (Yk 10:7).
- g. Mwana wa Mungu (Yk 10:36).
- h. Ufufuo na uzima (Yk 11:25).
- i. Bwana mku (Yk 13:13).
- j. Njia ukweli na uzima (Yk 14:6).
- k. Muzabibu wa kweli (Yk 15:1).
- l. Alpha na Omega; Wakwanza na wa mwisho (Uf 1:8; 1:17). Hi pointi ya mwisho huonguzwa kutoka kwa ufunuo elio andikwa pia na Yokana.

Maelezo mafupi —

VI. Maisha ya Yesu.

Lengo La Mazungumzo

Tumia ufafanuo efatayo ya Yesu kuzungumza Yesu ni nani na jinsi tabia zake elivyo.

A. Eleza ya Yesu.

- 1. Elezo ya Yesu (kulingana na kila mulango ya Injili ya Yesu).
  - a. Mwana wa Mungu (Yk 1:1-14).
  - b. Mwana wa mwanadamu (Yk 2:1-10).
  - c. Mwalimu kimungu (Yk 3:2-21).
  - d. Aletaye mioyo (Yk 4:7-29).
  - e. Daktari mku (Yk 5:1-9).
  - f. Mikate ya maisha (Yk 6:32-58).

AGANO JIPIYA I

Malezomafupi —

- g. Maji ya uzima (Yk 7:37).
  - h. Atetea wanyonge (Yk 8:3-11).
  - i. Nuru ya ulimwengu (Yk 9:1-39).
  - j. Mchungaji mwema (Yk 10:1-16).
  - k. Mfalme wa uzima (Yk 11:1-44).
  - l. Mfalme (Yk 12:12-15).
  - m. Mtumishi (Yk 13:1-10).
  - n. Mfariji (Yk 14:1-3).
  - o. Mzabibu (Yk 15:1-16).
  - p. Atupeyaye roho matakatifu (Yk 16:1-15).
  - q. Muombaji mku (Yk 17:1-26).
  - r. Mfano ya mateso (Yk 18:1-11).
  - s. Msokozi alie Inuliwa (Yk 19:16-19).
  - t. Alieshinda kifu (Yk 20:1-31).
  - u. Anae waleta tena wanae tubu (Yk 21:1-17).
2. Elezo ya Petero.
- a. Mwana wa Mungu alie hai (Mt 16:16).
  - b. Chemchem peke ya ukweli (Yk 6:68).
  - c. Mchungaji na Askofu ya mioyo (1 Pet 2:25).

AGANO JIPYA I

3. Elezo kutoka kwa ufunuo.

- a. Mushuda wa kweli (Uf 1:5).
- b. Alpha na Omega (Uf 1:8).
- c. Simba ya kabila ya Yudah (Uf 5:5).
- d. Mwana kondo (Uf 17:14).
- e. Neno la Mungu (Uf 19:13).
- f. Bwana wa mabwana (Uf 19:16).

Lengo la Mazungumzo

Tumia orodha efatayo kujifunza njia nyingi Injili ena onyesha eti Yesu ni Mungu.

B. Uenzi wa Mungu.

1. Yohana anamwita Mungu (Yk 1:1).
2. Tomasi anamwita Mungu (Yk 20:28).
3. Anamwita Mungu na Mungu (Waeb 1:8).
4. alikuwa na Mungu kabla kuumba (Yk 17:5).
5. Alikuwa kabla Abrahamu (Yk 8:51-59).
6. Alipokea kuabudu (Mt 14:33). kumbuka Mungu ndie abudiwe (see Uf 22:8, 9; Mtd 10:25, 26; Is 42:8; Mtd 3:11, 12; Mtd 14:11-15).
7. Alisamehe dhambi (Mk 2:5-11).
8. Ni muumba na mtendaji ya vitu vyote (Wkls 1:16).
9. Alisema ana mamlaka zote ulimwenguni na binguni (Mt 28:18).

Maelezo mafupi —

AGANO JIPYA I

Malezo mafupi —

10. Ndie ulinzi na mwongozi ya vitu vyote (Waeb 1:3).
11. Alisema: "mimi na baba si moja" (Yk 10:30).
12. Alisema: ukiniona, uneona Baba" (Yk 14:9).
13. Alisema: "mimi" (Yk 8:58; Mk 14:62). "mimi" ni jina kipekee ya mimi (Yahweh: Kut 3:14). Jinsi tuliona Yesu alisema hivi mara nyingi kwa Yohana.
14. Maneno "Yesu" na "Mungu enatumia kwa ubadiliko kwa mandiko (Mk 1:1, 14).
15. Ni nani bali ni Mungu tuu angewezi kufanya hivi maneno:
  - a. Alitembea kwa maji.
  - b. Kawaida elimuti.
  - c. Aliponya wangonjwa.
  - d. Alifunguwa macho ya vipofu.
  - e. Alifanya vilema watembelye na viziwikusikia.
  - f. Alikemewa mapepo.
  - g. He turned water into wine and He multiplied food.
  - h. Alifufua wafu.

AGANO JIPYA I

Lengo La Mazumgumzo

Maelezo mafupi —

Tumia mipango efatayo kujifunz maisha ya Yesu.

C. Mipango za maisha ya Yesu.

1. Mipango kipama.
  - a. Mwaka ya kuanza (Mk 1:1-14--1 ,mlango).
  - b. Mwaka ya kupambazika (Mk 1:16-5:43--5).
  - c. Mwaka ya upingamizi (Mk 6:1-10:52--5).
  - d. Jumia ya mwisho (Mk 11:1-15:47--5).
  - e. Ufufuo na zinazofuata (Mk 16--1).
2. Mlango moja kwa moja.
  - a. Mwaka ya mwanzo (26/27 Kabla Yesu.).
    - 1) Ubatizo ya Yesu (Lk 3).
    - 2) Kujaribiwa kwa Yesu (Lk 4).
    - 3) Yesu anatakaza hekalu (Ykr 2).
    - 4) Ufufu Samaria (Yk 4).

AGANO JIPIYA I

Malezomafupi —

- b. Mwaka ya kujulikana (27/28 Kabla Yesu.).
  - 1) Mwito ya ufuasi na chagua ya ufuasi 12 (Lk 5-6).
  - 2) Hotuba mlimani (Lk chapter 6).
  - 3) Kuenda kuhubiri Injili ya kwanza kwa Galilaya (Lk chapter 4).
  - 4) Mifano za ufalme wa Mungu (Lk chapter 8).
  - 5) Mwana wa Jairus anafufuka tena (Lk chapter 8).
  - 6) Yesu ana tuma 12 ine (Lk chapter 9).
- c. Mwaka ya upingamiza (29/30 A.D.).
  - 1) Yesu analisha 5000 (Lk chapter 9).
  - 2) Petero ana tamka Yesu kama Kristo (Lk chapter 9).
  - 3) Kugeushwa (Lk chapter 9).
  - 4) Kufufua Lazaro (Jn chapter 11).
  - 5) Yesu anaanza mwendo yake ya Yerusalem (Lk chapter 17).
  - 6) Yesu anatangaza kifo na ufufuo wake (Lk chapter 18).
- d. Jumaa ya mwisho (huma pili mpaka juma).
  - 1) Kuingia Yerusalem kwa ushindi (Lk chapter 19--juma pili).
  - 2) Chakula cha mwisho (Lk chapter 22--Aramisi).
  - 3) Kwa shamba la Gethsemene (Lk chapter 23--usiku ya ramisi/asubuli juma).
  - 4) Usulubisho (Lk chapter 23--Juma).
  - 5) Mazishi (Lk chapter 23--Juma).

AGANO JIPYA I

e. Ufufuo na kisha.

- 1) Kaburi kafu (Lk chapter 24).
- 2) Kuonekana kadhalika (Lk chapter 24).
- 3) Kupeaa (Lk chapter 24).

Lengo la Mazungumzo

Sehemu efatayo ni mwonyesho ya maisha mafupi ya watume. Ona kilicho kawaida nawo wote kuwawa. Tumejitolewa kama hawo wote? Tuko tayari kupitia hao yote jinsi walifanya?

D. Watume wa Yesu. Wakwanza 12 (Mt 10:2-4; Mk 3:16-19; Lk 6:13-16) na mbili.

1. Simon Peter (Cephas).

- a. Mvuvi aliekua moja wapo watume "kindani" (Mt 17:1; 26:37; Mk 5:37).
  - 1) Alikua wa upendo na mwema (Mt 26:75; Yk 13:9; 21:15-17), Tena angezuia (Mt 14:28; 17:4; Yk 21:7).
  - 2) Alifanya tolewo (Mk 1:18), pia angeshikilia kipekee (Mt 19:27).
  - 3) Alitazama ndani kiroho (Yk 6:68), pia angeuogopa (Mt 15:15, 16).
  - 4) Alikuwa wa nguvu (Mtd 4:19, 20; 5:28, 29), pia angeuogopa (Mk 14:67-71).

Maelezo mafupi —

AGANO JIPYA I

Malezomafupi —

- b. Injili ya marko ena simamia Petero aliyo andika kuusu Yesu. petero alikua na huduma ya kivinjilisti kwa wayahudi Asia na Palestino nzima hata Babyroni (1 Pet 5:13).
  - c. Utamaduni husema eti alisulubiwa (kichwa chini) kwa warumi (nawonekana wakati moja na Paulo).
2. Yohana (mufuasi upendwa).
- a. Muvuvi aliegeuka moja wake watume 'kindani'".
    - 1) Alikuwa wanguvu (Mk 3:17), bali hakuvumilia wengine (Mk 9:38).
    - 2) alikuwa na kutaka viema na via juu (Mk 10:35-37), pia mlipa kisasi (Lk 9:54).
  - b. Alipewa madaraka ya kujali mama wake Yesu (Yk 19:26).
  - c. Utamadumi enasema alihudumia sana Asia minor. Aliandika vitabu tano za Agano jipya.
  - d. Mwisho ya maisha yake alifungwa bari ya Patmos na Nero. Yeye tu ndio mtume asie wauwa kwa Imani yake, akafa kawaida.
3. Yakobo wa kwanza (Pamoja na ndugu we Yokana walijulikama kama 'wana wa sisimuko').
- a. Ni muvuvi wa tatu kuwa moja wapo' kindani'".
  - b. Yakobo alikuwa kiongozi mku kwa kanisa ya Yerusalmu na Yudea.
  - c. Yakobo alikuwa wa kwanza kwa 12 kuwawa. Alikatwa kichwa na Hero kama mwaka ya 44 kisha Yesu (Mtd 12:1, 2).

AGANO JIPIYA I

4. Andrea (ndugu wa Petero).

- a. Mvuvi alie kua mufuasi ya Yakana mubatizaji (Yk 1:35, 40). alileta ndugu wakwe Petero kwa Yesu (Yk 1:42).
- b. Utamaduni husema kwamba alihubiri kwa Greece na Asia Minor (sasa ni Russia na Turkey), kisa matakatifu. ("msalaba kwa mfano ya "X" Alihubiri kwa umati elio muwona akifa).

5. Matayo (Levi).

- a. Mutowa ushuru alie itikia mwito ya Yesu (Mt 9:9).
- b. Aliandika Injili ya matayo badaye akahubiri Ethiopia na Parthia.
- c. Utamadunia husema aliwawa Ethiopia.

6. Tomasi (pia anaitwa Didymus na pia Tomasi ya wasiwasi").

- a. Mtume aliekuwa mwaminifu kwa Mungu (Yk 11:16), bali alikua mpole sana kufahamu maneno zake (Yk 14:5). Hakukuepo Yesu alipo onekana kisha ufufuo (Yk 20:25), pia hakuamini (Yk 20:26). Bali akapewa kaso fulani (Yk 20:27) Ndipo akaamini (Yk 20:28; 21:2).
- b. Utamadumi husema alihudumia Parthia na India, pia akawa India kwaku chomwa kisu.

7. Filipo.

- a. Alikuwa moja wapo wafuasi wa Yohana mubatiza, alafu wa Yesu. Alipo itwa na Yesu, alikuja haraka akaleta Nathanaeli.
- b. Mtume alie jaribia na Yesu (Yk 6:5) akawa pole kuelewa (Yk 14:8).
- c. Utamduni enasema pia alikufa kuwawa alipo kwisho kuhubiri kwa Phrygia.

Maelezo mafupi —

AGANO JIPIYA I

Malezomafupi —

8. Bartholomew (pia anaitwa Nathanael).
  - a. Mtume alie kua missionary kwa Armenia, ndipo India.
  - b. Utamadumi husema alipigan mpaka kifo.
9. Yakobo mudogo.
  - a. Mtume alie andika kitabu cha Yakobo.
  - b. Utamaduni husema eti alihubiri Palestane na Missiri mali mwishowe aliwauwa. Alipigwa, pigwa mawe, ndipo akapigwa na rungu. mwili wake eka pasuliwa mara mbili kati kati.
10. Yudah (pia anaitwa Thaddaeus).
  - a. Aliandika kitabo cha Yuda.
  - b. Utamaduni husema eti alihubiri Assyira na Persia mali ali wauwa kwa kuchomwa na misali.
11. Simeoni (mwenye ujasiri).
  - a. Mutume alie tazama simama na dini ya kijasiri sana.
  - b. Utamaduni husema eti a hubiri Africa, Britain badaye alisulubiswa Britain.
12. Yuda (Iscaiot).
  - a. Ndio alikua milinzi ya pesa kwa huduma hio.
    - 1) Hakukuwa mwaminifu (Yk 12:6) Alikuwa mtaka nyingi (Mt 26:14, 15).
    - 2) Pia alikuwa munafiki (Yk 12:5, 6), Akisha kumusaliti Yesu, alijuta (Mt 27:3, 4; Mtd 1:18).
  - b. Alisaliti Yesu kwa senti thelatini akaji nyonga (Mt 26:14-16; 27:3-5).

AGANO JIPIYA I

13. Watume wengine wawili.

a. Matthias.

- 1) Aligeuzwa mtume kwa uchaguzi achukuwe nafasi ya Yuda (Mtd 1:23-26).
- 2) Utamadumi husema eti alihubiri Ethipia na Armenia. Aliwauwa kwakupigwa mawe ndipo akachinjwa.

b. Paul (Saul).

- 1) Watheologia wengine hufikiria eti Paulo alikuwa uchaguzi ya Mungu ili achukuwe nafasi ya Yuda (War 1:1; 1 Wak 1:1; Wag 1:1; 1 Tim 1:1).
- 2) Alikuwa mtume kwa wasie wahibrumia (War 11:13).
- 3) Utume wake ni musingi kwa amri ya Mungu (1 Tim 1:1), alipo ona Yesu (1 Cor 9:1), na kufanya miuziza ki kumutume (2 Cor 12:12).
- 4) Utamadumi husema alichinjwa kichwa kwa amri ya nero ya Roma.

Lengo La Mazungumzo

Tumia hi urudha ya miujiza ya Yesu, (sio kamili) kujifunza hi sehemu ya huduma yake. (Taz: Miujiza huonekana kwa zaidi ya kitabu kimoja, engawa tuna pewa mandiko kwa kitabo kimoja).

Maelezo mafupi —

AGANO JIPYA I

Malezomafupi —

E. Miujiza za Yesu.

1. Miujiza ya uponyaji na kufunguliwa.
  - a. Mwana wa mku kwa Capernaum (Yk 4:46-54).
  - b. Bwana alie kuwa na mapepo synagogue (Mk 1:23-26).
  - c. Bwana alie kua na vigenge (Mt 8:2-4).
  - d. Mtumisha wa Bwana jeshi wa Roma (Mt 8:5-13).
  - e. Mama mkwe wa Petero (Mt 8:14, 15).
  - f. Wabwana wawili kutoka Gadara (Mt 8:28-34).
  - g. The paralyzed man (Mt 9:2-7).
  - h. Mwanamke alie toka damu (Mt 9:20-22).
  - i. Bwana wawili vipofu (Mt 9:27-31).
  - j. Kiziwi na alie na pepo (Mt 9:32, 33).
  - k. Bwana mgonjwa kwa mto wa Bethesda (Jn 5:1-9).
  - l. The man with the shriveled hand (Mt 12:10-13).
  - m. Kipofu, kiziwi na alie na mapepo (Mt 12:22).
  - n. Mwana wa mke mkanani (Mt 15:21-28).
  - o. Kiziwi (Mk 7:31-37).
  - p. Kipofu kwa Bethsaida (Mk 8:22-26).
  - q. Kijana yenye pepo (Mt 17:14-18).
  - r. Bwana alie zaliwa kipofu (Yk 9:1-7).
  - s. Mulema mwanamke (Lk 13:11-13).

AGANO JIPYA I

- t. Bwana mgonjwa (Lk 14:1-4).
  - u. Mabwana 10 wenye vigenge (Lk 17:11-19).
  - v. Bwana 2 vipofu (Mt 20:29-34).
  - w. Mtumishi ya kohani mku (Lk 22:50-51).
2. Miujiza yana usika na nguvu za vitu kawaida.
- a. Maji enageuzwa vini (Yk 2:1-11).
  - b. Samaki baharini (Lk 5:4-11).
  - c. Kutuliza baridi (barini) (Mt 8:23-27).
  - d. Kutembea barini (Mt 14:25).
  - e. Kulisha watu elfu tano (Mt 14:15-21).
  - f. Kulisha watu elfu nne (Mt 14:32-38).
  - g. Fedha madomo ni mwa simaki (Mt 17:24-27).
  - h. Mti elio kauka (Mt 21:18-22).
  - i. Kushika samaki tena (Yk 21:1-11).
3. Miujiza kuusu kufufua wafu.
- a. Mwana wa mwanameke alie fiwa bwanawe (Lk 7:11-15).
  - b. Mwana wa Jairus (Lk 8:41, 42, 49-56).
  - c. Lazaro (Yk 11:1-44).

Maelezo mafupi —

AGANO JIPYA I

Lengo La Mazungumzo

Malezomafupi —

Tumia sehemu efatayo kusoma musingi, tarehe za vitu na maneno za Yesu kuusu kifu chake masalabani.

F. Kusulubishwa kwa Yesu.

1. Vilio kuwa kabla kusulubiswa.
  - a. Meza ya Bwana (Lk 22:14).
  - b. Shambani Gethsemane (Mt 26:36).
  - c. Kumshika Yesu (Yk 18:12).
  - d. Kwa nyumba ya Caiaphas kohani mkuu (Mk 14:53-65).
2. Vitu fulani msalabani.
  - a. Yesu alienda kwa Pilato sawa 6:30 asubuha ya juma (Mk 15:1--mara nyingi sawa karibu).
  - b. Yesu alitumwa kwa Herodi 7:00 asubi (Lk 23:6-10).
  - c. Yesu akarudi kwa Pilato 7:30 asubuhi (Lk 23:11).
  - d. Saa 8:00 asubuhi Yesu alichukuliwa msalabani (Lk 23:23, 24).
  - e. Saa 8:30 asubuhi Yesu alianza matembezi kwenda msalabani (Lk 23:26).
  - f. Yesu alitiwa msalabani saa 3:00 asubuhi (Mk 15:25). Kisha kidongo, Yesu akaomba Babaye awasamehe (Lk 23:34).
  - g. Saa 4:00 majeshi waka tupa kura kwa mavazi ya Yesu (Mk 15:24).

AGANO JIPYA I

Maelezo mafupi

- h. Kati ya 4:00 na 5:00 Yesu ali tukanwa nakuchekekwa na:
    - 1) Umati ya watu walikuepo (Mt 27:39, 40).
    - 2) Kohani mku (Mk 15:31).
    - 3) Wanajeshi (Lk 23:36, 37).
    - 4) Moja wapo waizi alie kuwa karibu nae (Lk 23:39).
  - i. Saa 5:00 asubuli Yesu aliitikia maombi ya moja wapo waizi msalabani (Lk 23:40-43).
  - j. Saa 5:30 asubuhi Yesu akasema Yokana jali mwanamke (Yk 19:26, 27).
  - k. Saa 6:00 giza ekasika na ekabaki vile mpaka sawa 9:00 jioni. (Mk 15:33).
  - l. Saa 7:30 p.m. alasiri Yesu akamlilia babake 'Mungu wangu, Mungu wangu, kwanini umeniwacha?' (Mt 27:46).
  - m. Saa 8:00 akasiri, Yesu akasema 'nina kiu' na 'Imekwisha' (Yk 19:28, 30).
  - n. Kama saa 9:00 jion Yesu akasema maneno zake za mwisho akafa (Lk 23:46).
3. Vilivyo timika kisha kusulubishwa.
- a. Kulikuwa sisimko na nguwo hekaluni eka pasuka kati kati (Mt 27:51).
  - b. Makaburi zika funuliwa (Mt 27:54).
  - c. Musenturi akatanga uene enzi ya Yesu (Mt 27:54).
  - d. Umati waka huzumika (Lk 23:48).
  - e. Migu za waizi zika vunjwa ili wafe haraka (Yk 19:31, 32).

AGANO JIPYA I

Malezo mafupi —

- f. Upange wa Yesu eli chomwa (Yk 19:34).
- g. Yesu (Yk 19:38-42).
- h. Wakafunga mlango yake makutia walinzi (Mt 27:66).

Mwisho ya Mafunzo:

Hi ena maliza Agano jipya I, yeneye eli ona kwa juu kiini na hoja kwa hivi Injili nne vichwa umekuepo: ufafanuzi ya Yesu, uenzi wa Yesu, mipango za maisha za Yesu, mitume za Yesu, miujiza za Yesu, na kusulubiwa kwa Yesu. Masomo efatayo kwa ni mafatano. , Agano Jipya II, ena ona kuzaliwa kwa kanisa.